

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Dvasių keliai

Mirusiuosius mes įsivaizduojame kaip miegančiuosius – lyg ir šalia, už samanotos tvorelės, kapinių ramybėje, nebetrikdomus ir nebetrikdančius, nejudrius kaip sustingusi, nebesugražinama praeitis. Tačiau tuo pat metu jie – ir kažkur toli, neapbrėptuose platybėse, nepasiekiamose ir nesuvokiamose. Švyti lyg kosminiai ūkai, neskubriai keliaudami per visatų erdves, nes skubėti jiems nėra ko, jų laikas nebesenka, nebetrupa, nebeišsisklaido.

Jie nuėję taip toli, kad mums nebepavyti. Ir jau netgi ne juokinga, o liūdna, kai pagalvoji, kad yra žmonių, tikinčių, kad dvasias galima prisišaukti burtais ir ritualais ir priversti jas pasakoti tai, kas priklauso nebe mums, o antgamtei, nebe laiku, o amžinybei.

Jos niekada nebesugrįš į trapų žmogišką laiką – būti, persmelktą baimės, tamsios ir paslaptingos, neleidžiančios pamiršti, koks esi trumpaamžis.

Pasaulis sklidinamas mirties kultūros, brutalios ir agresyvos, raginančios gyventi taip, tarsi nebūtų nei Dangaus, nei pragaro. Amžinybės vizijos pasaulis iš žmogaus lyg ir neatima, bet ji tokia neaiški ir keista, kad gal ir amžinybe jos nepavadinsi, o veikiau kiekvieno žmogaus asmenine pomirtine erdve – tokia, kokią jis maždaug įsivaizduoja. Arba kokią pateikia šiuolaikiniai nuomonės formuotojai, turinio kūrėjai ir dirbtinis intelektas. Juk mes greitai įprantame prie lengviausių pasirinkimų – kam *mąstyti* apie tokius sudėtingus dalykus, kaip būti, amžinybė, Dievas, žmogiškumas, jeigu galima pasirinkti kokią nors jau egzistuojančią schemą.

Taigi vieniems mirusiųjų dvasios lieka čia pat, išsisklaidžiusios į nematomas molekules, kartais susijungiančias į dujinio pavidalo kūną ir sugrįžtančias per Vėlines ar Kūčias pavakarieniauti kartu su gyvaisiais, kitiems įsikūnija į ledynmečio laikų akmenis, dirvinius vijoklius ar žvirblines pelėdas. Arba pasirodo sapnuose, lyg ir kažką norėdami pasakyti, bet jų kalba neaiški, mįslinga, o kartais – tokia keista, lyg dvasia kalbėtų nežinoma užsienio kalba. Galbūt todėl ne veltui Šventajame Rašte užsimenama, kad mirusius geriau palikti ramybėje ir nesigviešti mirusiųjų pasaulio paslapčių.

Liepsnelė ir gėlės žiedas ant kapo – švelnus prisiminimas ir meilės išėjusiam paliudijimas, ir kuo jis kuklesnis, tuo gražiau ir tuo švenčiau. Kuo trapesnis mūsų meilės paliudijimas, tuo jis tikresnis. Nėra didingesnio paminklo išėjusiam už žvaigždėtą dangaus skliautą. Nes juk ten – toli nuo mūsų rūpesčių ir vargų – dvasios keliauja savo keliais, kurie mums nežinomi ir nematomi.

Renata Šerelytė

Nuotrauka iš interneto

*O toj tyloj ir man yra kažkas,
kažkas iš to, ką žemėn kas.*

*Į savo dangų jau žiūriu žemyn,
ką bitės parneša su medumi,–*

*kas ne mirtis, ne saulė, ne aušra,
kažkas toksai, kurio nėra,*

*kam žodžių nėra,
kas vien tiktai klausia –
negirdima, mano slapta dvasia,*

*kur gailis tų, kurie manęs gailės
kas pelenuos, kas visada tylės.*

Marcelijus Martinaitis

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Dvasių keliai • 2-as psl. Astrida Petraitytė. Kultūros renginiai koncertų salėje „Organum“. Paminėjus muzikologę Oną Narbutienę • 3-as psl. Bitė Vilimaitė. Dvi novelės • 4-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. E. Medekšaitės premjera „Prakanda“ ir šiuolaikinis Lenkijos muzikos ansamblis „Kwartludium“/Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Šiųmetė „Scanorama“ • 5-as psl. Algis Vaškevičius. Varšuvos kino festivalyje – lietuviškų filmų premjeros • 6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. Kanadietiškojo kino istorija ir jos meistrai • 7-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Keletas filmų apie gamtą ir žmogų „Nepatogaus kino“ festivalyje • 8-as psl. Oną Narbutienę paminėjus (tęsinys)

Kitame numeryje:

„Knygų sriuba“: naujos ir senos knygos • Žmonės, kuriuos prisimename: Eugenijus Ignatavičius

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas 2025 m. suteikė 18 000 Eur paremti projektą: **DRAUGAS** laikraščio diasporos žiniasklaida.

Kultūros renginiai koncertų salėje „Organum“

Paminėjus šviesią asmenybę – muzikologę Oną Narbutienę

Astrida Petraitytė

Koks puikus – turiningas ir šiltas – buvo (jau a. a.) Onos Narbutienės 95-mečio paminėjimas „Organum“ salėje! Gausiai susirinko bičiuliai, šeimos nariai, kolegos, o ir šiaip gerbėjai (tarp šių ir aš).

Dar spėjau Oną Narbutienę (1930 10 26, Kaunas – 2007 07 10, Vilnius) asmeniškai „pajausti“ – mano pirmieji apsilankymai Thomo Manno festivalyje Nidoje sutapo su Jos, festivalio muzikos programos kuratorės, finaliniu etapu. Bet juk ne baigties, tik šilto, jaukaus ir džiugaus buvimo aureole apgaubta regėjau. Teko patirti ir muzikologės Narbutienės kompetenciją – prieš kiekvieną koncertą Evangelikų liuteronų bažnyčioje tartas išanginis žodis lietuvių ir vokiečių kalba, ir pajauti Jos skleidžiamą tarsi motiniško rūpesčio šviesą... Tuo rūpesčiu ir globa, akivaizdu, buvo apgaubta ir jaunoji „asistentė“ Vytautė Markeliūnienė, jau tuomet vedusi kai kuriuos festivalio koncertus, o po skaudžios netekties perėmusi Thomo Manno festivalio muzikinės programos kuravimą, gražiai iki šiol tęsianti šią tradiciją: aukštos prabos koncertus sušildant asmeniniu žodžiu (galiu liudyti tik šią, konkrečios vietos ir laiko – Thomo Manno festivalio liepos savaitę Nidoje – dviejų muzikologų bendrystę, kuri, suprantama, aprėpė platesnius barus).

2012-aisiais pasirodžiusi muzikologo Edmundo Gedgaudo knyga „Ona Narbutienė. Gyvenimo preliudai“ atskleidė ir skaudžiuosius, dar jaunystėje ištikusius gyvenimo įvykius, atspindėjusius istorinę Lietuvos tragiką – tremties metai Sibire... (1949–1955 m. – Irkutskas; 1952 m. baigta Irkutsko muzikos mokykla).

Kviesdami į renginį organizatoriai sudėliojo svarbius Onos Litvinaitės (Narbutienės) gyvenimo punktus: „Vaikystę praleido Klaipėdos krašte, kur jos tėvas ir senelis, generolas Leonas Radus-Zenkavičius, buvo įsigiję Čiūtelių dvarą, mokėsi Klaipėdos Augustės Viktorijos licėjuje. 1944 m. rudenį su šeima traukėsi į Vakarus. Prie Karaliaučiaus patekus į sovietų armijos apsuptį, teko grįžti į Lietuvą. Radus prieglobstį Vilniuje (gimtajame mamos mieste), mokėsi Vilniaus Salomėjos Nėries mergaičių gimnazijoje, Vilniaus muzikos mokykloje.“ Iš gimna-

Pirmoji vasara Onutei Narbutienei sugrįžus į Lietuvą su Vytautu Narbutu

zijos Onutė ir išplėsta – kartu su mama ir senele nugabentos į Naująją Vilnią, kur laukė gyvuliniai vagonai... Po to – keleri metai alinančio darbo Sibiro kolūkyje, kol galiausiai dalia palengvėjo: leista persikelti į Irkutsko miestą, mokyti...

▼ ▼ ▼

Vakaras „Organum“ salėje – kaip tik spalio 26-ąją – prasidėjo Daumantui Kirilauskui sėdus prie Bösendorfer fortepijono (taigi tarsi perverstas tiltelis iš ankstesnio kultūros renginio šioje salėje – austriško instrumento pristatymo). Pianistas paskambino Onutės Narbutaitės „Suvenyrą“ (Mamos 70-mečiui skirtą kūrinį), o šią pjesę iškart

pratęsė ketvertas jaunuolių, (Lietuvos muzikos ir teatro akademijos studentai, šiai progai susibūrę į kvartetą), sudainuodami Juozo Naujalia „Ramios malonios vasaros naktys“.

Po muzikinės įžangos žodį tarė šių namų šeimininkė, vakaro organizatorė muzikologė Dalia Sverdiolienė, pagerbdama savo Mokytoją. Ji pasisakė, kad Ona Narbutienė jų klasę M. K. Čiurlionio menų mokykloje mokiusi trejetą metų, sudomindavusi ne tik pamokomis – štai nusivežė mokinius į Kauną pas Stasę Gruodienę, jie turėję progos išgirsti apie Juozo Gruodžio (mirusio 1948 m.) muzikinę veiklą ir tarpukariu (netrukus klausėmės Kirilausko atliktos Gruodžio pjesės „Var-

pai“). Narbutienė nusivedusi mokinius ir į perklausą Kompozitorių sąjungoje, o pristatyto kūrinio aptarimas jiems, žinoma, buvusi akiratį plečianti pamoka. Savo Mokytojos įkvėpta štai jau kone dešimt metų ir „Organum“ salės šeimininkė išeinanti pristatyti koncertus, atlikėjus...

Puiku, kad pagrindinę vakaro dalį sudarė filmuotos medžiagos montažai – regėjome ir pačią Oną Narbutienę, kitus kalbinančią, kalbinamą, tad apie save pasipasakojančią. Štai reikšmingą progą atsiverti suteikė Muzikologės 70-mečio minėjimas Rotušėje. Svarbus ir bendražygio, bičiulio Edmundo Gedgaudo pokalbis su Vytaute Markeliūniene, įrašytas tuoj po Narbutienės mirties; pažymėtas Jos gebėjimas telkti žmones, uždegančiai pasakoti, nepavaldumas amžiui... Regėjome Narbutienę ir namų aplinkoje, tarp šeimos narių, o atskirai pakalbintas Vytautas Narbutas (neseniai iškeliavęs Amžinybėn) prisiminė, kaip nuvykęs Irkutskan Onutės lankyti ir ten jie „susirašė“ – tai turėjo padėti jai grįžti Lietuvon.

Sverdiolienės perskaitytas tremtinės Onutės laiškas Lietuvon (iš Gedgaudo knygos) paliudijo dvasinius „žiburėlius“ padėjus atlaikyti varganą žemiškąją buitį: Irkutsko muzikos mokykloje kabėjęs Chopin portretas, visad atėjusi pažvelgdavo, pasisemdavo jėgų...

O pati Narbutienė, pasakodama (kadais, matyt, televizijos laidoje) savo klasės draugei Irenai Žemaitytei-Geniušienei, gražiai minėjo kitą mūsų tremtinę – Gražiną Ručytę (būsimą Landsbergienę), su kuria susitiko Irkutsko muzikos mokykloje ir artimai susidraugavo; ji taip pat prisiminė dieną tremtyje, kai gavusi pluoštą laiškų – nuo Irenos, kitų draugų, tai buvusi svarbiausia atrama tose sunkiose sąlygose. Narbutienė yra pakalbinusi muzikologą Vytautą Landsbergį – apie jo dėmesį Čiurlioniui; bet ir netikėtame kontekste nuskambėjo Profesoriaus pavardė: grįžusi Vilniun, Narbutienė pasiryžo mokyti Konservatorijoje, nunešė dokumentus, ir juos priėmusi moteris prisakė atnešti pažymą apie šeimos kilmę, ji išsigandusi...; o tame kabinete, prie kažkokių kartotekų skyrelių rausęsis „žmogelis“ ją pasivijęs, pasakęs: nebijokit, atneškit pažymą, kad neturit jokios nuosavybės...; vėliau sužinojusi pavardę – Landsbergis.

Nukelta į 8 psl.

Onutė Narbutaitė (kairėje) su Mamos bičiuliais – Irena Geniušiene ir Vytautu Landsbergiu. A. Petraitytės nuotraukos

LMTA kvartetas, dainomis pagerbęs Onos Narbutienės atminimą

Vakaro metu klausyta archyvinio muzikologų V. Markeliūnienės ir E. Gedgaudo pokalbio

Bitė Vilimaitė

Dvi novelės

Trys seserys

Yra žmonių, kuriems labai patinka naminiai siūlai. Netgi tas terminas „naminiai siūlai“ dvelkia jaukumu, tikrumu. Pažįstu vieną rašytoją, kuri specialiai nusipirko „Dailėje“ gana brangų ratelį, kad pati susiverptų avių vilnas ir turėtų „naminių siūlų“.

Šita istorija bus apie siūlus, kurie pažaduose keliavo iš rankų į rankas kaip vertybė, didesnė už pinigų, nes gerų naminių siūlų nusipirkti beveik neįmanoma. Kodėl „keliavo pažaduose?“ Viskas dėjosi ligoninėje, į kurią ateini kaip stovi. Visas turtas ir siūlai, jeigu kas jų turi, lieka namie.

Palatoje buvo keturios moterys. Viena silpna, trys stipresnės. Viena stiprioji, Jonė nuo Anykščių, turėjo pasiėmusi meginį. Ją lankė sesuo, gyvenanti Vilniuje. Palatos moterys stebėjosi, kad seserys tokios nepanašios: Jonė mažytė, smulki, su žila plona kasyte, raukšlėtu judriu veideliu, o sesuo – aukšta, augalota, palaton įžengdavo kaip imperatorius. Į sesers palatos kaimynės žiūrėjo įtariai, beveik priešiškai.

Ji mėgo komanduoti, nors buvo dešimčia metų jaunesnė už Jonę, o ta neklausydavo, ir tarp seserų dažnai užsiliepsnodavo ginčai. Kai sesuo skųsdavosi savo vyru, Jonė garsiai atkirsdavo: „Kam tau tas padla reikalingas!“ Ji buvo netekėjusi.

Jonė nekantriai laukė apsilankant kitos sesers, Onos, iš kaimo. Jai buvo išsiųstas laiškas su prašymu atvežti naminių siūlų palatos moterims. Labiausiai siūlų reikėjo tai, kuri neatsikelia. Ir štai pro palatos duris įžengė lauktoji sesuo Ona. Ta panašesnė į Jonę, tik lėtesnė ir pašaipei, ne tokia atlapaširdė, irgi nusidirbusi, be laiko pasenusi. Ona yra vyriausioji sesuo, kai Jonė ligoninėje, visi darbai kaime gula ant jos pečių. Ji jau pensininkė, bet dar dirba fermoje prie kiaulių. Ona ramiai iš klausė Jonės greitakalbės: siūlai, siūlai, ar atvežei siūlus? Kokius siūlus? Laiške gi buvo parašyta. Ne, ji jokio laiško negavusi. Jonė užsiplieskė – ak, toji miestietė sesuo netgi neišsiuntė laiško! O kam tie siūlai? Jonė parodė į silpnąją ligonę prie lango. Ona sutiko, kad tikrai siūlai jai labai reikalingi. Ji pažadėjo siūlus, kiek tik turi – bus beveik penki kilogramai – atsiųsti paštu. Dabar miestietė sesuo neturės kur dingti – atiduos, ir Jonė apdalys visas palatos moteris. Sesuo atsisveikino, Jonė išlydėjo Oną liftu, dar priminė siūlus ir grįžo atgal į palatą.

Praėjo kiek laiko. Apsilankė miestietė sesuo, ir Jonė koridoriuje ant sofutės, kad būtų laisviau, užsminė apie siūlus. „Aš jau nebežinau! – įsiuto orioji sesuo. – Tai jau kažkokia manija, tie siūlai. Negavau! Neatsiuntė, būk rami. Aš jų nepasiėmiau!“

Praėjo dar kelios dienos. Jonė pagaliau nusprendė su palatos moterimis, kad siūlai, aišku, yra atsiųsti, tik miestietė sesuo juos prilaiko sau. Ką čia padarius? Tada pasisiūlė su ja pasikalbėti viena smarkesnė moteris. Pirma kalbės Jonė, paskui prieis ta smarkioji, nors ir svetima, na, gal ir sugėdins, jeigu reikės.

Penktadienį Jonė, nebesulaukdama sesers, paskambino jai telefonu. Sesuo atlėkė tekina. Apsidžiaugusi, kad Jonei nieko neatsitiko, netgi apkabino ją. Jonė išsivedė seserį ant sofutės. Sesuo įtūžo. Vėl tie siūlai? Ne, jau per daug. Išdalyti tokį turtą svetimoms boboms gali tik beprotės! Taip, siūlai atėjo paštu, grynai, balti kaip auksas... Čia koridoriuje pasirodė smarkioji moteris. Visas jos narsumas buvo dingęs – toji moteris prie lango staiga ėmė ir mirė. Nebereikia jokių siūlų, o buvo tokia jauna moterytė...

Jonė išblyško, griebėsi už širdies. Sesuo stvėrė ją į glėbį. Greit nė vienai nebereikės siūlų, prakalbo Jonė.

Kitą dieną sesuo atėjo į ligoninę su didžiausiu ryšuliu. Tačiau vidun niekas jos neįleido, ryšulį liepė

Antano Sutkaus nuotr.

palikti rūbinėje. Jonė svarstė, gal kaskart ateidama ji teatneša po kelias gijas? Ne, ačiū, pasakė miestietė sesuo, netekusi kantrybės. Tavo siūlai man va kur! Kad būčiau žinojusi, būčiau išrūpinusi tave paguldyti į vienutę, kuo toliau nuo tų bobų. Man savų rūpesčių per akis, vyras vėl... „A! Mažai jis tau kailį karšė! – atkirto Jonė. – Dabar aišku, kas tu per žmogus!“

Greit Jonė išsirašė iš ligoninės. Išvažiavo atgal į kaimą, o siūlai liko miestietei seseriai. Ir ta dabar nežino, ką su jais veikti. Kai gero daikto per daug – irgi nieko doro. Na, kažką ji sau nusimezgė, o visa kita, žinoma, ėda kandys.

Klajūnė

Seniai išdilo kaltės jausmas, kad ji nelanko senukų tėvų, gyvenančių kaime. Iš pradžių dar kažkas kirbėdavo Gerūtos širdyje, kai pamatydavo turgavietėje ar prie Aušros Vartų senutę, kuo nors panašią į motiną, o paskui liovėsi. Tėvai Gerūtos neišleido į tuos mokslus, kurių ji troško. Nenuperko vaikystėje pianino. Žinoma, pokario metais nebuvo iš ko pirkti. Gerūta po septynių klasių buvo atiduota į medicinos seserų mokyklą, paskui ištrūko iš ten jos nebaigusi. Ilgaus vingiuotais keliais ji pasiekė mu-

zikos technikumą. Jį baigusi dainavo teatro chore. Paskui kažkas atsitiko balsui. Kaip tik tada, netekusi darbo, paskutinį kartą lankėsi tėviškėje. Motina, niekada netikėjusi, kad Gerūta iš dainavimo susikurs savo gervę, dabar triumfavo. Ji turėjo ką prikišti dukteriai: viena, nei vyro, nei vaiko, nei buto, jau sena (persiritusi per trisdešimt), sudžiūvusi, su akiniais, neturi gerų suknių, tik tą kartūninę. Gerūtai tėvas davė pinigų, ir ji išvažiavo atgal į miestą. Išsinuomojo kambarėlį mediniame name pas tokius lenkus, ir jie iškart, tarsi užuodę varganą Gerūtos padėtį, ėmė laikyti ją perniek. Gerūta įsidarbino pašte. Ji negalėjo gyventi be muzikos ir ėmė pašte organizuoti ansambliuką. Iš kažkokių lėšų trims laiskanešėms ir Gerūtai, telegramų priėmėjai, buvo pasiūdintos vienodos suknelės koncertams, ir jų ansamblėlis gana sėkmingai pasirodė ryšininkų šventėje. Gerūta gavo glėbį gėlių, namo ją parlydėjo pašto viršininkas.

Pašto viršininkas užlipo į Gerūtos kambarį mediniais laiptais, ir nuo jo svorio ėmė siūbuoti visas palaikis namiūkštis.

Tai štai kaip gyvena meno žmonės! Pašto viršininkas apstulbęs dairėsi po Gerūtos kambarį, kurio sienos buvo nukabinėtos nuotraukomis tų spektaklių, kuriuose su choru buvo dainavusi Gerūta. Ak, čia ji čigonės rūbais! O čia Gerūta stovi tarp vaidilučių baltais apdarais. Platūs Gerūtos skruostikauliai raudonavo nuo dažų, o pašto viršininkas tai palaikė drovumo raudoniu. Pokštelėjo šampano kamštis (šeimininkai krūptelėjo apačioje), ir Gerūtai pasivaideno, kad sugrįžo seni laikai, kai teatre būdavo švenčiama premjera. Taip susirado vienas kitą du vieniši žmonės. Tiesa, pašto viršininkas turėjo žmoną, bet Gerūta žinojo, kad vedę vyrai kaip tik yra patys vienišiausi padarai pasaulyje... Jų draugystė truko beveik metus, kol mažąją medinį namelį sudrebino pašto viršininko žmonos pasirodymas. Nekultūringi šeimininkai atvedė ją į Gerūtos kambarį, kai ji su vienišuoju vyriškiu klausėsi plokštelės – „Aidos“ įrašo. Kas ten darėsi!

Gerūta ilgai negalėjo atsigauti po to sutriuškinimo. Ji prarado kambarį, turėjo išeiti iš darbo ir ilgai bastėsi po pažįstamų butus. Pernakvoja šen, pernakvoja ten. Tačiau greitai pastebėjo, kad, kur nors užsibuvus ilgesnį laiką, buto šeimininkai ima darytis remontą, ir ji gauna išeiti. Ji visiems sakydavo, kad laukia atsilaisvinant kažkokios vietos arba kad dalyvaus konkurse stoti į ansamblį, o kartais pamokydavo groti kokią vaiką. Sutikdavo ją žmonės visada smagiai, padoriai apsirergusią, netgi elegantišką. Senukai tėvai kaime iš kažkur turėjo žinių, kad jų Gerūta dirba mieste kino teatro direktore.

O kaip pašto viršininkas, tas nepaguodžiamas vienišius? Gerūtos jis nematė penkerius metus. Per tą laiką paaugo jo sūnus, ir dabar jis visur vaikščiodavo kartu su juo. Sūnus buvo taip panašus į jį iš veido ir sudėjimo, mažas ir kresnas. Kai jie eidavo, atrodydavo kaip du ūkininkai. Ir štai vieną žiemą centrinėje miesto aikštėje pastatė eglę, įrengė ten ledo kalnelius, atsirado keli orūs Naujamečiai seneliai, ir kai, vėjui papūtus, suskambėjo sidabriniai eglės papuošalai, pašto viršininkas atsivedė į tą aikštę sūnelį. Fotografai siūlė savo paslaugas, ir vaikų, norinčių fotografuotis su seneliais, susidarė ilga eilė. Grojo muzika, spaudė šaltis, pašto viršininkas stipriai laikė berniuką už rankos. Ir staiga jie pamatė Snieguolę. Pagyvenusi, plačiaskruostė moteris buvo su visu Snieguolės drabužių kompleksu – baltais kailinukais, juodais auliniais, bet ji šalo, baisiai šalo. Iš po geltonų kasų buvo išsipešę tikrieji juodi garbanoti plaukai. Tai buvo Gerūta, nelaimingoji Gerūta, pažino pašto viršininkas. Vienas fotografas pavaišino ją cigarete, ir ji nuėjo parūkyti, užsiglaudusi už pasakų namelio. Ji juokėsi su tuo fotografu, ji buvo savo darbo vietoje. Pašto viršininkas staiga pajuto, kad buvo paskutinis kvailys, kam prarado tą moterį. Ir jo berniukas staiga pasakė, kad nori fotografuotis tik su Snieguole, girdi, tėtė, tik su ja.

Lenkijos šiuolaikinės muzikos ansamblis „Kwartludium“

Miško muzika.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

E. Medekšaitės premjera „Prakanda“ ir šiuolaikinis Lenkijos muzikos ansamblis „Kwartludium“ alternatyvios muzikos audiovizualinis koncertas „Gaidoje 2025“

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

LMTA Naujųjų rūmų Teatro salėje spalio 26 d. įvyko pasaulinė premjera – lietuvių kompozitorės Egidijos Medekšaitės (g. 1979) „Prakanda“ (sanskrito kalba – medžio kamienas nuo šaknų iki šakų).

Sukurti šią muziką kompozitorė įkvėpė miške aptiktas medžių rievėių raštas, kuris struktūra ir forma priminė dykumos, vandenyno, vandens paviršių, tada jai pavyko sukurti savąjį muzikinį raštą (2003 m. E. Medekšaitė baigė Tekstilės dizaino studijas, 2007 m. – Ryčio Mažulio kompozicijos klasę LMTA, porą metų lankė kompozicijos meistriskumo kursus Lenkijoje, Latvijoje, Prancūzijoje, 2006 m. stažavosi Štutgarto muzikos akademijoje).

Kompozitorė rašo muziką šokio spektakliams, filmams, jos kūryba skamba šiuolaikinės muzikos festivaliuose Lietuvoje ir užsienyje. Jos kompozicijos formulė atkartoja geometrinį tekstilės raštą. *Tekstilinėmis* gali būti vadinamos kone visos jos kompozicijos. Šis minimalistinis kūrinys su tobulomis ilgaamžių medžių rievėmis ekrane man asocijavosi su nupjautų medžių skundu, jų neišraudotomis ašaromis, pjūklų garsais.

Premjerinį E. Medekšaitės kūrinį „Prakanda“ atliko vienas žymiausių Lenkijos šiuolaikinės muzikos ansamblis „Kwartludium“.

Antroje koncerto dalyje ansamblis „Kwartludium“ tęsė medžių temą: atliko Michała Jacaszko (g. 1972) kūrinį „Medžių katalogas“ (Catalogue des Arbres, 2015 m. premjera Lietuvoje): jame skamba lauko įrašai, improvizacijos ir prancūzų kompozatoriaus Olivier Messiaeno „Paukščių katalogo“ muzikos fragmentai.

„Kwartludium“ ansamblio atliekamos fortepijono, klarnetų, smuiko ir mušamųjų partijos buvo apdorotos elektroniskai, o vėliau visa ši elektroakustinė medžiaga buvo paversta aštuonių garsovaizdžių kolekcija.

Ansamblių įkūrė Dagna Sadkowska (smuikas), Piotr Nowicki (fortepijonas), Michał Górczyński (klarnetai), Paweł Nowicki (mušamieji), Michał Jacaszek (gyvoji elektronika).

Vaizdai ir muzika, muzika – kaip poezija. Kūrinys prasideda medžių lapų mirgėjimu ekrane. „Kwartludium“ ansamblis groja kartu su vėjo šiuoždenamais lapais. Kosmoso tylos muzika, sapnų akordai, voratinklio virpančios gijos. Lendi į medžio vidų, jo šerdį ir klausaisi, ką jis kalba: kaip treška braška išdidinta ekrane jo šerdis.

Šakų veidrodinis atspindys vandeny su lapų mirgėjimu, ritmingi žingsniai – kaip lašantys lašai nuo stogo, praskrosti ežero gelmę ir bandyti pažvelgti į jo bedugnį vidų. Uodų pjūklelių garsai, verčiantys suklusti, vaizdai ir muzika, muzika – kaip poezija. Iš šonų dūsauja du galingi ažuolai, jų šakos tiesiasi

vienos prie kitų apsikabinimui, ir pasigirsta skundas smuiko garsu. Tai ne genys kalena, tai medžiai bel-džiasi į žmonių širdis, visais savo girgždančiais virpesiais.

Jei ieškotumėte melodijos šiame garsų knibždelyne – išgirstumėte natūralią miško muziką. Tarp jaunų liaunų medelių – centre – atvira medžio šerdis

žvaigždėta. Nenuostabu, kad man ši muzika virto žodžiais (kaip pranešė vakaro vedėja Gerūta Griniūtė, kompozitorius Michał Jacaszek kuria iliustracinę muziką poezijai ir prozai, radijo pjesėms, teatrui bei kinui, bendradarbiauja su muzikantais, choreografais, naujųjų medijų atlikėjais, taip pat dailininkais, poetais ir rašytojais).

Šiųmetė „Scanorama“ kviečia įsiklausyti į save spaudos konferencijos Forum Cinemas Vingis atgarsiai

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Festivalio esmė – orientuotis į meninį lygmenį. Atidarydama spaudos konferenciją Europos šalių kino forumo „Scanorama“ vadovė ir įkūrėja Gražina Arlickaitė akcentavo, kad principinė festivalio tezė: gerų filmų bus daugiau nei apdovanotųjų. Parinkti filmai, kurie reflektuoja savo istoriją ir gali pateikti naujus vardus. Atviras kelias visiems pradedantiems kūrėjams: tiems, kurie jau nuskambėjo, bet premijų dar nepelnė. „*Norisi parodyti viziją, kas bus po penkerių metų: kas dedasi ateities fronte.*“ Tam skirta nekonkursinė trumpametražių mažųjų filmų programa.

Festivalio programos. Kaip visada – duoklė Šiaurės ir Baltijos šalims: „Naujienos iš šiaurės“, „Kerant Europą“, „Galvok ką nori“, „Naktinės personas“. „Europos blyksniai“. Programoje „Atsipūsti“ – komedijos, po vieną – ir kriminalinę bei muzikinę. Bus rodoma Europos kino klasika bendradarbiaujant su Italijos ambasada, Italijos kultūros ir Goethe institutais. Ir svarbiausias Pagrindinis konkursas (žiūrėti komandai vadovaus lenkų režisierius ir animatorius Piotr Dumala).

Didelių režisierių maži filmai: fantastinė Joannaa Hogg drama „Kaprizas“, „Rankinės biografija“ ir dokumentika „Pranašystės“ bei Mark Henkins eksperimentinė juosta „Regėjau Dievo veidą plovkloje“.

Tikrovės dokumentavimas. Paprasti filmai apie paprastus žmones, kurie atiduoda save kitam, kad pats jaustųsi tokiu, koku nori būti. Tokių programoje – daug: „Nino“, „Kurčia“, „Kika“, „Sesutė“, „Naktinė pamaina“, „Jau geriau išprotėsiu“.

Apie disfunkcinę šeimą. „Goethės salono“ voikiškų filmų programoje: Tom Tykwer „Šviesa“ (legendinio „Bėk, Lola, bėk“ režisierius, šiemet atvėrė Berlyno kino festivalį). Juosta skirta apatiškai visuomenei: *sustokite, pažiūrėkite: šviesa eina iš ten.*

Vienas talentingiausių amerikiečių režisierių. Richard Linklater biografinė komedija „Naujoji

Prasideda „Scanorama“

bangą – apie Jean Luc Godard (1930–2022), kaip jis 1959-aisiais Paryžiaus gatvėse kuria paskutinį savo filmą „Iki paskutinio atodūsio“ keisdamas europietiško kino kryptį ir varydamas iš proto prodiuserį.

Prancūzų Naujosios bangos krypties pokyčiai. Debiutinis režisieriaus Fabrice Aragno (J. Luc Godard vėlyvųjų filmų operatoriaus) filmas „Ežeras“ (pristatytas Locarno kino festivalyje). Apie porą, dalyvaujančią 5 dienų trukmės buriavimo varžybose Ženevos ežere. Per visą filmą nuskamba tik keletas žodžių, regis, daugiau jų ir nereikia: operatorius pawardina žiūrovą į vandens ir dangaus stichiją. Pokyčiai atsigręžti į Nebyliojo filmo principus: nuvalyti komercinio kino dulkes nepagražinant jų istoriją, įvyksta ne dažnai.

Nukelta į 8 psl.

Varšuvos kino festivalyje – lietuviškų filmų premjeros

Algis Vaškevičius

Kasmet rudenį kino mėgėjai skuba į Varšuvą – čia vyksta tarptautinis Varšuvos kino festivalis. Ir nors jis nėra toks garsus kaip Kanų, Venecijos ar Berlyno kino festivaliai, bet vis tiek priklauso A kategorijai ir pasiūlo žiūrovams naujausius kino filmus, pristato žinomų režisierių darbus. Šiemet vyko jau 41-asis toks festivalis, ir jame netrūko lietuviškų filmų premjerų, kurias patys lietuviai išvys tik ateityje.

Šiais metais pagrindinį festivalio prizą – 100 tūkst. zlotų (apie 23,5 tūkst. eurų) iškovojo prancūzų filmas „Nino“, pasakojantis jaudinančią istoriją apie 28-erių metų vaikina, sužinojusį, kad serga vėžiu. Po trijų dienų prasidės gydymas, ir Nino nuo penktadienio iki sekmadienio jis turi atlikti dvi gydymo paskirtas nedideles užduotis. Nino išgyvena nerimo ir nežinomybės kupiną laiką ir per šį vieną savaitgalį jis turi galimybę iš naujos perspektyvos pažvelgti į savo gyvenimą. Švelnus, režisierės asmeninė patirtimi paremtas debiutas jau anksčiau buvo apdovanotas Kanų programoje „Kritikų savaitė“.

Šįkart tarptautiniame Varšuvos kino festivalyje į konkursines programas buvo atrinkti net penki lietuviški filmai, tarp kurių – tiek debiutuojančių,

Kadras iš naujo lietuviško filmo „Badautojų namelis“

tiek pasaulyje jau gerai žinomų kūrėjų darbai. Į konkursinę programą, skirtą pirmiesiems ir antriešiemis režisierių darbams, pateko naujausias Karolio Kaupinio filmas „Badautojų namelis“, kurio pasaulinė premjera ir įvyko Varšuvoje.

K. Kaupinio pirmasis filmas „Nova Lituania“, sukurta 2019 metais, sulaukė itin gerų įvertinimų ir žiūrovų susidomėjimo. Naujoji jo juosta „Badautojų namelis“ pasakoja apie televizijos diktore Daivą, kuri vieną dieną su šimtais kolegų netenka darbo, kai televiziją užgrobia sovietų kareiviai. Energinga ir atkakli moteris pasiryžta dėl televizijos padaryti viską. Paskelbusi bado akciją, ji kartu su dviem kolegomis apsigyvena vagonėlyje prie televizijos pastato ir tikisi tarptautinės žiniasklaidos susidomėjimo.

Varšuvoje šio filmo kūrybinė komanda sulaukė ne tik daugybės klausimų apie filmą rodomus įvykius, tačiau ir Lenkijos kultūros žmonių palaikymo protestuojančiai Lietuvos kultūros bendruomenei. K. Kaupinis yra vienas iš aktyvių šių protestų dalyvių. „Kolegos iš Lenkijos nuoširdžiai žavėjosi, kaip mes taip sugebame konsoliduotis ir veikti drauge. Sulaukėme ištis didelio palaikymo – jį išreiškė žinomas Lenkijos teatras „TR Warszawa“, pagrindinių žiniasklaidos priemonių atstovai, meno, kultūros lauko žmonės“, – pasakojo po filmo K. Kaupinis.

Po premjeros įvyko dar keli šio filmo seansai, bet jie didesnio dėmesio jau nesulaukė, nors bilietai į filmą buvo tikrai pigūs, kainavo vos 6 eurus. Vis dėlto ši naujoji autoriaus absurdo komedija, apie kurią straipsnį pateikė ir garsus JAV leidinys „Variety“, neprilygsta ankstesniam kūrėjo darbui, yra nuobodoka. Filme vaidina iš visai kitokių vaidmenų žinoma aktorė Ineta Stasiulytė, taip pat Arvydas Dapšys, Paulius Pinigis, Algirdas Dainavičius, Albinas Kėleris, Eglė Mikulionytė.

Filmo gamybą iš dalies finansavo Lietuvos kino

Varšuvos kino festivalyje parodyta daug įvairių filmų

centras, „Eurimages“, Čekijos kino institutas, Latvijos kino centras, „Kūrybiška Europa“, Lietuvos radijas ir televizija. Lietuvoje jis bus rodomas ateinančių metų sausio pabaigoje.

Visai kitoks, ištis stiprus išpūdis liko po bendros Prancūzijos, Vokietijos, Nyderlandų, Latvijos, Rumunijos ir Lietuvos gamybos filmo „Du prokurorai“, kurį režisavo Vilniuje gyvenantis žinomas dokumentinių ir meninių filmų režisierius ukrainietis Sergejus Loznica. Gegužę savo kelionę pradėjęs viename svarbiausių kino renginių pasaulyje – Kanų kino festivalyje, „Du prokurorai“ nagrinėja žmogaus bejėgystę susidūrus su negailestinga totalitarine sistema.

Filmas „Du prokurorai“ yra paremtas mokslininko ir politinio kalinio Georgijaus Demidovo novele. Anot S. Loznicos, 14 metų praleidęs sovietiniuose lageriuose G. Demidovas savo patirtį aprašė dokumentuodamas stalinistinę represijų mašiną Sovietų Sąjungoje. Filmas nukelia į 1937-uosius, kai Josifas Stalinas vykdė kruviną teroro kampaniją. Kino pasakojime atsiskleidžia vieno žmogaus bejėgystė, susidūrus su negailestinga ir šurpia totalitarine sistema.

Anot režisieriaus, šioje praeities istorijoje mes pažįstame dabartį: „Filme atskleidžiu tik mažytę totalitarinio režimo dalį. Režimo, kuris sugrįžta – jo šešelis jau matomas horizonte“. Pasak vieno „Hollywood Reporter“ kino kritiko, S. Loznicos filme apie politinę neteisybę yra sukurta tiršta atmosfera – konkreti, dusinanti, klaustrofobiška, atskleidžianti SSRS Stalino didžiojo valymo įkarštį. Filme gali paįstai, ką reikė gyventi tuo metu, kai asmeninė laisvė buvo beveik visiškai sunaikinta autoritarizmo.

Šiame filme vaidmenis sukūrė būrys žinomų Lietuvos aktorių: Vytautas Kaniušonis, Nerijus Gdaliauskas, Valentinas Novopolskis, Lukas Petrauskas, Dmitrij Denisiuk, Valerijus Jevsejevas ir Vygandas Vadeiša. Anot režisieriaus, „Lietuvoje yra labai stipri vaidybos tradicija, todėl esu tikras, kad kartu su puikiais lietuvių aktoriais ir toliau dirbsime prie naujų filmų bei spektaklių“.

Kitas atrinktas filmas buvo „Vieniša mama“, vaizduojantis 40-metės žurnalistės Edith pastangas susidoroti su vienišos motinystės iššūkiais. Tai bendros Norvegijos, Latvijos ir Lietuvos gamybos filmas, kuris vasarą dalyvavo ir Lokarno kino festivalio pagrindinėje konkursinėje programoje, ten pelnė specialų Ekumeninės žiuri prizą už keliamus svarbius klausimus apie žmogaus gyvybę ir etiką.

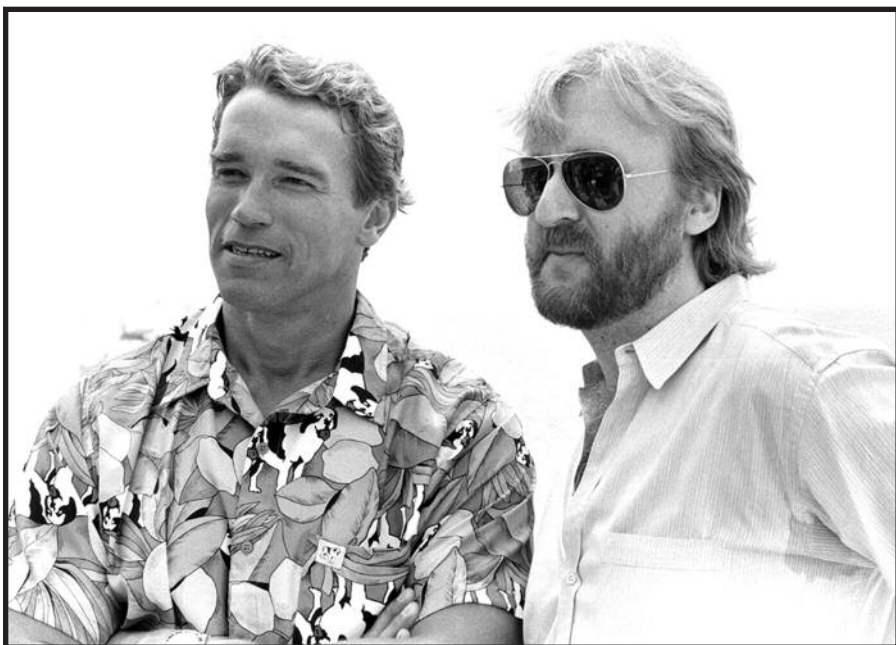
Dokumentinių filmų konkursinėje programoje Varšuvoje buvo parodytas Jorio Skudros filmas „Romualdas ir jūra“, pristatęs vieno žymiausių Lietuvos fotografų Romualdo Požerskio gyvenimą ir kūrybą. Filmas tyrinėja menininko kelią ir jo transformaciją nuo fotografo iki žmogaus, atskleidžiamas pakilimus, nuosmukius ir tai, kas slypi už apdovanojimų, titulų ir likusio triukšmo.

Nukelta į 8 psl.

Režisierius J. Skudra (dešinėje) Varšuvoje pristatė filmą apie fotografą Romualdą Požerskį.

A. Vaškevičiaus nuotr.

James Cameron (d.) su Arnold Schwarzenegger

D. Cronenberg prie skulptūros iš filmo „Nuogi pietūs“

Kanadietiškojo kino istorija ir jos meistrai

Ieva Marija Mendeikaitė

Galvojant apie Kanadoje kuriamą kino pasaulį min-
timis grįžtame ir į pačią šalies formavimosi istoriją, ne-
valingai pradėdami ją nagrinėti kaip puikų dualumo
pavyzdį. Visų pirma Kanada yra gerai žinoma dėl savo
dvikalbystės tradicijų – prancūzų ir anglų kalbų
naudojimo. Šis ypatingas šalies dualumas atsispindi
ir Kanados kino industrijoje vaizduojant ir susita-
patinant tiek su nacionaliniu, tiek su tarptautiniu ki-
nu.

Dauguma Kanadoje kuriamų filmų balansuo-
ja tarp introspektyvių bei globalių pasaulio
tendencijų. Pati Kanados filmų industrija pra-
dėjo formuotis ankstyvajame dvidešimtajame am-
žiuje ir ilgai konkuravo su pasaulyje ypač popula-
ria ir įtakinga amerikietiškojo kino industrija. Nors
Kanados kaimynė buvo ir tebėra viena didžiausių ir
glaingiausių kino industrijų pasaulyje, kanadietiš-
kasis kinas savo dvikalbyste, viešojo kapita-
lo pritraukimo būdais bei įvairovės politika iš-
plėtė savo gerbėjų gretas ir įgavo pasaulinį
pripažinimą.

Šiuo metu Kanada yra viena iš didžiausių
pasaulio valstybių, kuriančių filmus anglų bei
prancūzų kalbomis, o tokios agentūros kaip
„Telefilm Canada“ bei „Canada Media Fund“
padeda šiems filmams išvysti pasaulį ir filmų
projektams pritraukti sau palankų kapitalą.
Kanada išskirtinė ir tuo, jog į savo kiną žvel-
gia ne tik kaip į patogų ir lengvą verslą ar grei-
tai gaunamų pinigų kasyklą, tačiau teikia ki-
nui didelę kultūrinę reikšmę.

Kanada taip pat skiria daug dėmesio vie-
tinių kanadiečių istorijoms, imigrantų tei-
kiamoms perspektyvoms, skirtingiems ar
tarpusavyje susinarpliojuosiems kultūri-
niams identitetams. Vis dėlto pagrindiniai ka-
nadietiškojo kino iššūkiai yra maža vietinė
kino industrijos birža, ribotos kino teatrų ga-
limybės platinti filmus bei jau minėtoji kon-
kurencija su Jungtinių Amerikos Valstijų
daroma įtaka kino pasauliui.

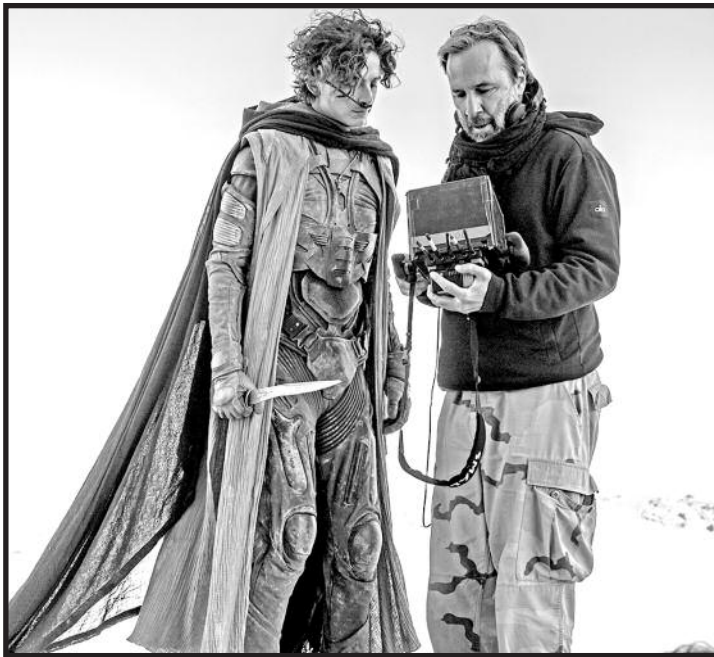
Turbūt dėl šios priežasties retkarčiais
galima išvysti kokį gerai žinomą Kanados režisierių,
migruojantį iš Kanados į Jungtines Amerikos Val-
stijas įgyti tam tikro žinomumo ir resursų, bet kar-
tu neprarandant ir išlaikant stiprius ryšius su savo
kanadietiskomis šaknimis. Vienas tokių režisierių
yra visam kino pasauliui gerai žinomas James Ca-
meron. Jis laikomas vienu iš pačių sėkmingiausių
Kanados filmų kūrėjų, pelniusių ypatingai didelę ko-
mercinę ir kultūrinę reikšmę šiuolaikinio kino pa-
saulyje.

Labiausiai šis režisierius išgarsėjo tokiais filmais
kaip *Terminatorius* (1984 m.), *Ateivis* (1986 m.), *Ti-
tanikas* (1997 m.), *Avataras* (2009 m.) ir t.t. Režisierius
sugeba sujungti ir tarpusavyje beveik nepastebi-
mai suderinti novatoriškas naujojo pasaulio tech-
nologijas su epiniu bei ypatingai emociškai paveikiu
pasakojimu. James Cameron kino pasaulio geniju-

mi vadinamas būtent dėl to, jog buvo vienas pirmųjų,
sugebėjusių puikiai praplėsti specialiųjų efektų, po-
vandeninės kinematografijos bei 3D filmų suvokimo
ribas.

Pagrindinės režisieriaus temos – šiuolaikinio pa-
saulio tyrinėjimas, santykis tarp žmogaus, gamtos ir
technologijų. Šios temos buvo ir tebebus labai ak-
tualios, ir greičiausiai būtent dėl šios priežasties re-
žisierius du kartus pagerino visų laikų kino teatrų bi-
lietų pardavimo rekordą (išleidus *Titaniką* bei *Ava-
tarą*). Todėl, nors Cameron karjera prasidėjo Holly-
woode, jo mokslinis smalsumas ir nepriklausoma
dvasia atspindi savamoksišką, todėl natūralų ir pa-
veikų išradingumą, kuris dažnai siejamas būtent su
Kanados filmų industrija ir jos kūrėjais apskritai. Re-
žisierius dar kartą įrodo, kokią reikšmę šioms savy-
bėms gali turėti vietinės kilmės istorija, pasiekianti pa-
saulines aukštumas.

Kitas puikus Kanados kino pasaulio pavyzdys, taip
pat tituluojamas vienu sėkmingiausių pasaulio kino
kūrėjo vardu – Denis Villeneuve. D. Villeneuve gimė

D. Villeneuve ir Timothee Chalamet, filmuojant „Kopą“

1967 m., Gentilly miestelyje Kvebeke ir šiandien yra
žinomas dėl savo sugebėjimo balansuoti tarp vizualiojo
meno ir populiariosios muzikos kateogrijų. Išgirdus
šio filmų kūrėjo pavardę pirmiausia į galvą ateina min-
tis apie režisieriaus 2010 m. sukurtą filmą *Incendies*
(liet. Gaisrai). Šis filmas – kanadiečių ir prancūzų dra-
ma, nominuota „Oskarui“ ir puikiai atskleidžianti re-
žisieriaus talentą suderinti sudėtingą filmo struktūrą
su emociniu scenarijaus intensyvumu.

Tačiau net ir nežinant šio filmo, išgirdus tokius fil-
mų pavadinimus – *Prisoners* (liet. „Kaliniai“, 2013 m.),
Sicario 2015 m., *Arrival* (liet. „Atvykimas“ 2016 m.), *Blade
Runner* 2049 (liet. „Bėgantis skustuvo asmenimis
2049“ 2017 m.), *Dune* (liet. „Kopa“ 2021 m.) bei *Dune:
Part Two* („Kopa: Antra dalis“ 2024 m.) – tikrai apima
vienokios ar kitokios emocijos, nes bent vienas jų dau-
gelio yra matytas, galbūt net ne vieną kartą.

Denis Villeneuve gerai žinomas ir išskirti-
nis dėl savo sugebėjimo kuriamuose filmuose iš-
pildyti lėtai bręstančią, siužeto linijoje tvyran-
čią, įtampą, pateikti žiūrovui moralinį dvip-
rasmiskumą ir leisti rinktis savo pusę to net ne-
suvokiant. Kūrėjas taip pat ypatingas savo su-
gebėjimu stulbinamai kontroliuoti vizualinių
scenų dizainą, dinamiškumą. Pagrindinės kū-
rėjo nagrinėjamos temos skiriasi nuo Cameron
nagrinėjamų temų, tačiau gali būti laikomos ir
panašiomis. Vis dėlto Denis Villeneuve renka-
si tyrinėti atminties, tapatybės ir likimo tema-
tikas. Žmonijos bendravimą su didžiulėmis,
protui dažnai nesuvokiamomis jėgomis. Tokių
temų pasirinkimas neabejotinai skatina žiūro-
vų filosofinių apmąstymų tėkmę.

Villeneuve šiandien priskiriamas prie nau-
josios Kanados režisierių kartos, kuriai bū-
dingas sklandus perėjimas į Prancūzijos ir
Anglijos kino teatrų rinkas bei puikus balan-
savimas tarp meninių bei masinės produkcijos
filmų kūrybos projektų.

Trečioji itin svarbi figūra Kanados kino pa-
saulyje – David Cronenberg. Tai 1943 m. Toron-
te, Ontario provincijoje gimęs filmų kūrėjas, ku-
ris šiandien žinomas dėl savo sugebėjimo kur-
ti vienas originaliausių ir įtakingiausių
gebančių tapti filmų juostas. Todėl dažnai va-
dinamas „Kraujo baronu“. D. Cronenberg savo
pripažinimą taip pat pelnė kurdamas intelek-
tualiai įtraukiausias siaubo filmų siužetų li-
nijas, garsėjančias siurrealistinėmis kūno trans-
formacijomis bei psichologinės manijos epizo-
dais. Turbūt šios siužetų linijos ateina iš kūrė-
jo mėgiamų nagrinėti temų, tokių kaip žmo-
giškojo kūno ir technologinės mašinos susilie-
jimas į vienį, žmogaus protą aptemdžiusių troš-
kimų realizavimas, bendra mūsų rūšies evo-
liucija ir galiausiai – susvetimėjimas.

Žinomiausi jo filmai – *Shivers* (liet. „Šiur-
puliukai“, 1975 m.), *Videodrome* (liet. „Videod-
romas“ 1983 m.), *The Fly* (liet. „Musė“ 1986 m.),
Dead Ringers (liet. „Mirusiųjų skambutis“ 1988
m.), *Crash* (liet. „Avarija“ 1996 m.), *A History of
Violence* (liet. „Smurto istorija“ 2005 m.), *Crimes
of the Future* (liet. „Ateities nusikaltimai“ 2022
m.). Nors šie šilmai kelia įvairias emocijas, daž-
niausiai Cronenberg žiūrovai jas sieja su tam tik-
ru terminu, žinomu „kūno siaubo“ apibūdinimu,
tapusiu atskiru kūrėjo ženklu, suteikusių Kana-
dos kinui pasaulinę reputaciją dėl intelektualinio
drąsumo ir nebijojimo užsiimti tam tikra me-
ninę rizika.

Šiandien šis filmų kūrėjas gerbiamas ir šlo-
vinamas dėl savo sugebėjimo parodyti, jog siau-
bas gali būti ne tik baisus, tačiau visų svarbiausia
– filosofinis, o kartu ir giliai žmogiškas.

Apibendrinus visą Kanados kino indus-
trijos istoriją bei iškiliausius jos veikėjus, palin-
kečiau visiems skirti savo rudens vakarą per-
žvelgti vieną dar nematytą, o gal jau ir matytą,
tačiau iki galo dar nesuprastą Kanados režisie-
rių filmą.

Keletas filmų apie gamtą ir žmogų „Nepatogaus kino“ festivalyje

apie išsibalansavusį gyvenimą, upę, grybus ir ledynus

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Jei žmogus, kurio namai – Žemė (laukai, kalnai, miškai, upės, ežerai, vandenynai, dykumos ir ledynai), nesilaiko Gamtos įstatymų ir jam net atrodo, jog pati Gamta turi laikytis Jo įstatymų – ar jis apskritai vertas žmogaus vardo? Tarptautinio „Nepatogaus festivalio“ kino festivalio filmai bei jo renginiai spalio 7–26 dienomis kvietė jautriu ir atidžiu žvilgsniu pažvelgti į mus supančią aplinką: ekologinius iššūkius ir jų sprendimo būdus.

Diskusija apie inovatyvų grybų pritaikymą Forumas Cinema Vingis kino teatre. Iš kairės: Aurelija Plūkė, Tomas Byčkovas, Vladimiras Ionova (Vavova) ir Joris Malūkas.
L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Apie išsibalansavusį gyvenimą

„Koyaanisqatsi“: filmas apie išsibalansavusį gyvenimą. Spalio 14-ąją žiūrėjau režisieriaus Godfrey Reggio 1982-ųjų metų filmą „Koyaanisqatsi“. Pirmiausia sudomino keistas šio pagarsėjusios ir kultinio filmo pavadinimas. „Koyaanisqatsi“ – hopių kalba „išsibalansavęs gyvenimas“: rodomi tik vaizdai (padidinti, pvz., uolų piešiniai iš aukštai, arba žmonių minia panaši į pagreitintai skubančias ar dirbančias skruzdėlytes, o greitkelių automagistralė – į tekančią į visas puses peminių šviesų upę. Civilizacijos pasiekimai, dangoraižiai, atominis grybas, sprogimai, daugiaaukščių namai griūva su didžiuliais dulkių debesimis, tarsi pastatyti iš smėlio, visa virsta plaukiančiais debesimis. Vaizdai be žodžių).

Visgi filmas nėra nebylus – skamba Philip Glass muzika: garso takelis – lygiavertis filmo partneris.

Apie upę

„Aš esu upė, upė yra aš“ – režisieriaus Petr Lom filmas, nyderlandų ir norvegų dokumentika apie Whanganui upę, kuriai pirmajai pasaulyje suteiktas teisinio asmens statusas (apsauga nuo upės išnaudojimo, kartu įteisinama Naujojoje Zelandijoje maorių pasaulėžiūra: upė teisiškai pripažinta gyva ir nedaloma būtybe (šventa jų pramote). Šis pripažinimas įžiebė pasaulinį judėjimą – vis daugiau upių ir ežerų imama suteikti šį statusą.

Filmo siužetas. Whanganui upės sergėtojas, maorių vyresnysis Nedas Tapa kartu su tarptautine ben-

draminčių komanda penkias dienas plaukia Whanganui baidarėmis. Pasakodami apie maorių išmintį, Nedas, jo šeima ir šuo Džimis kartu su filmo kūrėjais ragina permąstyti santykį su mus supančiu pasauliu per rūpesčio ir globos, o ne vien nuosavybės ar išteklių prizmę.

Keletas įdomesnių maorių minčių. Jų pasaulėžiūroje gamta ir žmogus yra vienis: jie moka skaityti savąją upę, joje išgyventi. Jų gentys visad gyveno prie upių (švaraus vandens ir maisto šaltinio). Kai to moko – gentiniai piešiniai ant uolų XIX a. išnyko, juos imta piešti ant kūno. Nereikia tikėtis, kad pirmųjų tautų žmonių patirtys bus išgirstos (*eis priekyje*), tačiau tik tos žinios mus išgelbės: juk paukščiai, gyvūnai, žuvis bando mums kažką pasakyti, reikia į juos kreiptis, o jie moka juos perskaityti. Visa supinta tarpusavyje, kaip ir kiekvienos nendrės stiebelis, tas *dainaeiles* gir-dime savo žemėje, kai visa darnoje ima giedoti: sujuda, sučiulba (t-reikia nueiti prie savojo gimtojo vandens telkinio (upės, ežero, jūros) ir įsiklausyti.

Šimtą metų reikėjo kovoti (nuo 1930 m. prasidėjo derybos), kol pavyko upę apginti ir ją pripažinti teisiniu asmeniu. Filme parodyta upės dvasia kaip gyva būtybė. Filmas šiemet tapo Žaliosios konkursinės „Nepatogaus kino“ programos nugalėtoju, o šio konkurso partneris „Žaliasis taškas“ (didžiausia licencijuota atliekų tvarkymo organizacija Lietuvoje) kūrėjui įteikė 1000 eurų vertės prizą.

Apie grybus

„Grybai – gyvybės tinklas“ (rež. Joseph Nizeti, Gisela Kaufmann) – apie keisčiausią gamtos organizmą. Grybai – itin įdomus mokslininkų tyrimų objektas, kuris, tikėtina, vis dar slepia svarbiausias gamtos paslaptis nuo pat dinozaurų laikų. Spalio 19 dieną *Forum Cinema Vingis* kino teatre vyko vienintelis 3D šio filmo seansas.

Apie grybų pritaikymą inovacijoje. Po seanso grybų pasaulį tyrinėjanti Aurelija Plūkė (TV laidos „Jei ne grybai“ vedėja, „Sengirės fondo“ ambasadorė) surengė diskusiją apie grybų pritaikymą: ar gali jie tapti ateities maistu, pakeisti plastiką, tekstilę ar statybines medžiagas? Diskutuota kartu su „Biohifas“ bendrąkūrėju Tomu Byčkovu, dizaineriais menininkais Vladimiru Ionovu (Vavova) ir Joriu Malūku apie grybų galimybes ir jų pritaikymą inovacijose. Startuolis „Biohifas“ kuria alternatyvius baltymus ir naudoja grybienos fermentaciją tam, kad kokybiškais produktais paverstų maisto atliekas. V. Ionova ir J. Malūkas šiemet pavasarį nugalėjo gatvės meno konkurse „Žaliosios sostinės istorijos“ ir kuria sienų tapybos projektą „Atramos“ ant Drujos tilto per Vilnią atramų.

Skulptūrai grybieną augina savo laboratorijoje (susiformuoja keisti, į čiup-tuvus panašūs dariniai). Šiuo projektu

siekia ne tik pagyvinti miesto erdves, bet ir paskatinti žiūrovus pažvelgti į miesto ekosistemą kaip į gyvą, tarpusavyje susijusią sistemą.

Paskaita apie grybų svarbą. Pasirodo, paslaptingas grybų pasaulis geba valyti aplinką – ne tik perdirba visa, kas nebegyva, sugrąžindami į gyvybės ratą, bet ir suardo įvairias atliekas: plastiką, sugeria sunkiuosius metalus, išskaido naftos teršalus bei atgaivina užterštą dirvožemį. Grybai kuria ir atkuria gyvybę – be jų nei miškai, nei mes patys nebūtume tokie, kokie esame.

Apie ledynus

Filmas „Antarktida 2050“ (Belgija, 2025). Režisierius Eric Goens, sekdamas legendinio belgų tyrėjo Adrien de Gerlache pėdomis, leidžiasi į užburiančią ekspediciją į vieną atokiausių Antarktidos regionų. Čia jautiesi labai mažas, čia esi niekas, pasakoja filmo herojai. Įkrenti į baltą tylą, o išvykęs vis nori sugrįžti, nes pasiilgsti tos tylos ir ramybės. Čia vėjas lekia net 100 km per valandą. Per sezoną iš viso pasaulio atvyksta po 50, 60, 70 žmonių 2–6 savaitėms (projektas apjungia JAV, Kiniją ir Europą). Ekspedicijos trunka iki 4 savaičių (atliekami įvairiausi tyrimai). Pakrantėje gyvena 7 000 karališkųjų pingvinų, kurie labai socialūs. Atšiauri, didinga ir nenusipėjama Antarktidos ledo dykuma jau daugiau nei šimtmetį traukia profesionalius nuotykių ieškotojus (dėl adrenalino) ir *pačiuožusius* mokslininkus. 100 metų ledo įtrūkimai, ledo krateriai, nupūstas vėjo sniegas gali užpildyti tuos įtrūkimus. Jei labai dideliu greičiu važiuoji, praleki, jei kitu transportu – pavojinga, gali įstrigti plyšio apačioje – kasmet yra dingusių be pėdsako.

Princesės Elžbietos tyrimų stotyje dirba dešimtys mokslininkų, pašventusių savo gyvenimą planetos sveikatai matuoti. Jie dalijasi rizikinga savo kasdienybe, mokslinėmis refleksijomis ir tvirtu įsitikinimu, kad turime visus įrankius spręsti, tik delsti nevalia. Antarktidos žemėlapis nepastovus: jo salėlės tirpsta. Per 7 metus temperatūra pakilo dviem laipsniais: Arktyje užfiksuotas didžiausias atšilimo signalas. Jei visas ledynas ištirptų, planetos vandenį pakeltų 7 metrus. Grenlandijos ledynas per metus traukiasi po vieną kilometrą, masiškai nyksta gyvūnų rūšys. 2025 m. pabaigoje bus pastatyta nauja moderni stotis *Andromeda*.

Taip atrodo iš grybienos sukurta statybinė plokštė

Šiųmetė „Scanorama“

Atkelta iš 4 psl.

„Naktinių būtybių“ ir „Galvok ką nori“ programų filmus ekrane aptarė Eglė Macėnaitė. Rumunų radikaliojo meno atstovas Radu Jude savo *iphonu* nufilmuoja 3 valandų „Drakulą“ panaudodamas viską, kas yra gyvenime. Parodoma, kaip vampyriškumas skleidžiasi politiniame ir socialiniame gyvenime. Siaubo filmai „Tirpiklis“ – apie stiprėjantį Europos dešinėjimą, „Bjaurioji sesuo“ – apie šiuolaikinės visuomenės spaudimą būti gražiam. Hibridinė dokumentika „Metų laikai“ – Portugalijos Alentežo regiono kultūra per archeologų dienoraščius, vietos gyventojų dainas, legendas.

Klasikinė tradicija „Kertant Europą“ programoje: atverti tas tiesas, kas gera, nauja, svarbu. Vengrų režisieriaus Ildiko Enyedi istoriniame biografiniame filme „Tylioji draugė“ – trijų skirtingų laikotarpių žmonės ir tūkstantmetis ginkmedis, istorijos liudininkas. Filmą sieja tris epizodai: pirmoji 1907 m. botanikė, 1972 m. studentė, tyrinėjanti perlargoniją, ir 2020 m. neurochirurgas atradęs ryšį tarp žmonių ir augalų.

Trūkinėjantys ryšiai tarp žmonių, žemės ir gamtos. Būtent tokia yra Hlynur Pálmason komedija-dra-

ma „Ką palieka meilė“ – apie galimybę neprarasti vertybių (vaikystę, kūrybos prigimtį ir laiko tėkmę). Visi herojai naminiai: vištos, nuostabūs herojus šuo (apdovanotas Kanuose *Šunų palme*). Kitas to paties režisieriaus filmas „Žana d’Ark“ (jame vaidina ir režisieriaus vaikai) pratęsia vieną centrinių šio filmo „Ką palieka meilė“ scenų. (Prieš porą metų H. Pálmason „Prakeikta žemė“ išrinkta žiūrovų favoritu, beje, kuriama 2-oji istorinė ir galinga šio filmo dalis.)

Išėjusiems. Septyni Gunvor Nelson trumpieji filmai – pagerbiant šiemet Anapilin išėjusią vieną svarbiausių Švedijos menininkių. Ji reikšmingai prisidėjo ir prie Amerikos kino avangardo formavimo (gyveno JAV 1953–1992). Ji derino įvairias technikas: kiną, koliažą, garsą ir tapybą. David Lynch paskutinis 3 valandų filmas „Vidaus imperija“: režisieriaus eksperimentavimo kelias ir vizijos.

Lietuvių režisierių premjeros. Andrius Žemaitis (2021 m. trumpųjų filmų laureatas) vaidybiniame filme „Tabasco“, pasak jo, *nori įamžinti sustingusio kaimo lobį* (apleistas trobas, jų daiktus, portretus yra užsifiksavęs ir savo fotografijose). Vytauto Oškinio „Senelis“ – subjektyvus žvilgsnis į savo šeimą: santykio kelionė didesnio artumo link. Filmą susijęs

su M. K. Čiurlionio jubiliejumi ir jo tyrinėtoju, režisieriaus seneliu prof. Vytautu Landsbergiu: jiedu pusantrų metų per pandemiją gyveno kartu, vieni du. Šarūno Barto dokumentinė esė „Lagūna“ – apie gyvenimo trapumą, kelionę į Ventaniljos lagūną (Meksika) su jauniausia dukra ir dedikuota vyresniosios dukters aminimui.

Juozo Budraičio 85-mečiui ir kūrybinio darbo 40-mečiui. Be ankstesnių filmų su maestro, „Scanoramoje“ – du nauji filmai: Manto Verbiejaus vaidybiniis filmas „Smėlis tavo plaukuose“ – apie vėlyvą meilę su pagarba vyresniame amžiuje (filmuota Klaipėdoje, Kuršių Nerijoje, kartu su aktoriais Jūrate Onaityte, Liubomiru Laucevičiumi), o Nerijaus Milerio dokumentiniame filme „Senio kelionės“ – dviejų filosofų pokalbis: režisierius kalbina Budraitį: kas yra žmogus, mirtis – apie visų senolių nostalgiją gimtosioms vietoms.

„Scanoramą“ tradiciškai užvers dokumentika – lenkų Maciej Drygas „Traukiniai“ (pagrindinis prizas Amsterdamo dokumentinių filmų festivalyje, apdovanotas ir Sauliaus Urbonavičiaus garso takelis). Filme panaudotas 90-ies šalių kino archyvas. Juosta prasideda Franzo Kafkos citata „*Pasaulyje yra daug vilčių... bet ne mums*“. Traukinio bėgiai šakojasi daugeliu krypčių – kurlink pasuks žmonija? „Scanoramos“ kino festivalis vyks lapkričio 6–23 dienomis Vilniuje, kiek vėliau visoje Lietuvoje: Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Alytuje, Panevėžyje, Marijampolėje, Visagine, Vilkaviškyje bei Gargžduose.

Varšuvos kino festivalis

Atkelta iš 5 psl.

Tai filmas apie žmogų, kūrybą ir laisvę, apie kūrėją, kuris siekė išlikti nepriklausomu nuo sistemos, taisyklių ir kūrybą užgožiančio vizualios informacijos triukšmo. Kinematografinis pasakojimas net tik leidžia sekti fotografo gyvenimo vingius, bet ir primena, kad prof. R. Požerskio kūryba yra tapusi neatsiejama mūsų šalies kultūros ir laisvės istorijos dalimi.

Naujasis filmas yra ilgo kūrybinio darbo ir artimos pažinties su filmo herojumi rezultatas. Filmą režisierius J. Skudra penkerius metus paskyrė savo filmui: „Tiek laiko išbūti vienoje istorijoje, lėtai gilintis į ją man buvo nauja. Maniau, sukursiu filmą per dvejus metus, tačiau prireikė penkerių. Kūrybos procese buvo ne tik beveik keturi šimtai valandų medžiagos, bet ir dar daug visko – ir grožio, ir sunkumų“.

Barselonoje gyvenančio ir kuriančio lietuvių režisieriaus Jorio Skudros pažintis su R. Požerskiu prasidėjo dar vaikystėje. Su mama Dalia, taip pat fotografe, lankydamasis menininko sodyboje, jis dažnai girdėdavo pasakojimus prie laužo. Romualdas buvo tas žmogus, kuris Joriui pirmą kartą įdavė į rankas kamerą ir paprašė iš atostogų parvežti filmuotų kadru. Vėliau judviejų susitikimais retėjo – Joris išvyko studijuoti į Kopenhagą, apsigyveno Barselonoje, pradėjo keliauti po pasaulį, dirbti su tarptautinėmis reklamos ir kino kompanijomis. Jo trumpo metro filmus rodė CNN, „Great Big Story“, „Al Jazeera“ ir „Atlas Obscura“ kanalai.

„Romualdas man visada atrodė laisvą ir nesenstančią žmogaus dvasią įkūnijantis žmogus. Argi ne nuostabu – būdamas 74-erių, jis skraidina dronus, kalbasi su dirbtiniu intelektu, rengia parodas, keliauja po pasaulį ir domisi viskuo, kas vyksta. Buvo įdomu sužinoti, kas užveda spyruoklę jo viduje“, – apie idėją sukurti ilgo metro filmą pasakojo režisierius. Premjeroje filmo kūrėjams plojo palaikytojų būrys – atvyko abiejų šeimos ir didelė Jorio draugų iš viso pasaulio kompanija. Lietuvos kino teatruose „Romualdas ir jūra“ pasirodys 2026 m. pavasarį.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Į tą pačią programą buvo įtrauktas ir „Meno karas“ (rež. Andrzej Miękus) – bendros Estijos, Lenkijos ir Lietuvos gamybos filmas. Jame pasakojama apie savanorius, kurie nuo pirmosios Rusijos invazijos dienos rizikuodami gyvybėmis ir neturėdami oficialių nurodymų saugo Ukrainos meno paveldą. Tai filmas ne tik apie kultūrinės tapatybės išsaugojimą, bet ir apie Ukrainos šiuolaikinio meno sceną ir meno galią tapti aktyviu istorijos liudininku.

Kartu su Varšuvos kino festivaliu taip pat vyksta ir industrijos renginiai. Šiemet į programą „Works in Progress“, skirtą gamybos ir baigiamųjų darbų etape esantiems darbams, atrinkta Lietuvos, Latvijos ir Italijos koprodukcija „Barakuda“ (rež. Tomas Vengris). Tai pirmasis lietuviškas „true crime“ žanro filmas, atskleidžiantis mafiozo žmonos Loretos Gedvilaitės istoriją, kuris kino teatruose pasirodys 2026 m. rudenį.

Paminėjus šviesią asmenybę – muzikologę Oną Narbutienę

Atkelta iš 2 psl.

Iš filmuotų Narbutienės atsivėrimų (regis, kukliai palikti už kadro ją provokavę klausimai) ištis patyrėme muzikologės darbštumą bei siekį supažindinti su mūsų kompozitoriais, tiek klasikais, tiek užribyje likusiais. Štai visą seriją jos knygų pradėjo Juozo Naujalis, Eduardo Balsio pristatymai dar sovietmečiu, užbaigė – 2005 m. leidiniu primintas Vytauto Bacevičiaus šimtmetis (Narbutienė sudarė jo kūrybai skirtą pirmą tomą, E. Gedgaudas antrame publikavo kompozitoriaus laiškus). O juk būta ir radijo, televizijos laidų, būta išvykų po visą Lietuvą, pristatant kompozitorius bei atlikėjus, apie jas Narbutienė galėjusi bičiuliams užsidedusi pasakoti (regis, tokios turnė buvo populiarios sovietmečiu).

Įsiterpdama tarp filmuotos medžiagos serijų Sverdiolienė paliudijo, kad „tarsi neegzistavusio“ (mat karo metais pasitraukė į JAV) Bacevičiaus pavardę jie iš Mokytojos išgirdę dar mokykloje. Šio kompozitoriaus svarba muzikologei Narbutienei paliudyta muzikiniu vakaro intarpu – pianistas Jurgis Karnavičius atliko jo „Poemos“ fragmentą.

Oficialiąją vakaro programą taip pat užbaigė muzika – LMTA kvartetas sudainavo M. K. Čiurlionio „Oi giria giria“ ir – visiems atsistojus – J. Naujalis „Lietuva brangi“.

Buvo džiugu ir salėje matyti ne vieną „veikėją“, bylojusį/ią iš ekrano, nors praėjęs laikas – dešimtmečiai – mus visus paženklinęs... Štai po oficialiosios programos, vakaro šeimininkei pakvietus dar prie taurės vyno pasidalinti savo prisiminimais, daug ką apkalbėti tarpusavyje turėjo Irena Geniušienė ir Vytautas Landsbergis, regis, dvasios žvalumo nepraradę. Sverdiolienė jiedviem pasiūlius mikrofoną, Landsbergis pirmiausia sureagavo: „mes, užsilikę...“ O Geniušienė prisiminė gimnazijoje Onutę artimiausiai draugavus su Maryte Ladigaite – o visos pavydėjusios, tik ši po kurio laiko pasitraukė iš mokyklos, turėjusi slėptis (tai dar vienas istorinę Lietuvos tragiką liudijantis likimas – Marija Ladigaite-Vildžiūnienė, tarpukario karininko, sovietų 1941 m. sušaudyto Ladigos dukra...) O Landsbergis džiugiai nusistebėjo tomis nuotraukomis, kur prie Angaros upės dvi draugės – Ona Litvinaitė ir Gražina Ručytė; jos linksmos, juokiasi!.. Taip, Narbutienės dvasinę pusiausvyrą, optimizmą ne vienas minėjo ir filmuotuose pasakojimuose.

Onos Narbutienės darbai buvo tinkamai įvertinti: 1999 m. įteikta Nacionalinė kultūros ir meno premija; dar spėjo pasidžiaugti Gedimino ordino Karininko kryžiumi (2007). Ir Jos vardas pagerbtas: muzikologams teikiama Onos Narbutienės vardo premija. O dukters kompozitorės Onutės Narbutaitės pasiekimai ir tarptautiniu mastu – juk taip pat pašlovinimas Mamai, atvedusiai į Muzikos kelią.